

Resumé

Název DP: Vývoj metod sociální práce s dětmi a rodinou u nás od konce 30. let 20. století do současnosti

Jméno: Lucie Šmejkalová

Jak se u nás vyvíjela sociální práce s dětmi a rodinou a její metody od čistě dobrovolných snah založených na touze pomáhat dětem do dnešní podoby organizované sociální práce s dětmi a rodinou v rámci sociálně-právní ochrany dětí?

Počátky organizované sociální práce s dětmi a rodinou jsou spojeny s okresními komisemi pro péči o mládež, které vznikaly na území Rakouska-Uherska od roku 1904 a vedle rozdělení příspěvků ze sirotčího fondu, se staraly o zajištění šatstva, obuvi a stravy potřebným dětem. Okresní komise pro péči o mládež, později přejmenované na okresní péče o mládež (OPM), se během svého více než třicetiletého působení postupně staly platnými orgány i v poskytování zákonných opatření (zejména poručenství). V období první republiky patřilo do oblasti sociální práce s dětmi a rodinou, která byla souhrnně nazvána péče o mládež, poskytování péče, ochrany i pomoci těhotným ženám a svobodným matkám, dětem osiřelým, opuštěným, z rozvedených rodin, dětem v cizí péči (pěstounské i ústavní), mládeži mravně ohrožené a dorostu zejména formou poradenství při výběru povolání. Tato péče byla poskytována nejprve dobrovolnými pracovníky a později v souvislosti se vznikem sociálního školství kvalifikovanými sociálními pracovníky. Jejich práce spočívala zejména v osobních návštěvách rodin za účelem zjištění situace rodiny a stanovení dalšího postupu. S osobností Marie Krakešové je spojena individuální případová práce, která se stala těžištěm sociální práce s dětmi a rodinou po mnoho let. Na tuto metodu navazovaly ještě metodiky vydávané pro sociální pracovníky národních výborů v 70. a 80. letech minulého století. Přínos okresních péčí o mládež byl patrný i v období obou světových válek, kdy zajišťovaly péči o sirotky, nemajetné rodiny a rodiny, jejichž otcové byli na frontě. Přestože byla prvorepubliková péče o mládež shodně charakterizovaná v literatuře z pozdějšího období jako velmi roztržitá a nesystematická, výrazné snahy o její sjednocení zde byly, důkazem toho byl např. návrh zákona o veřejné péči o mládež, který měl být schválen v roce 1938.

Po druhé světové válce bylo navázáno na předválečnou péči o mládež znovuzavedením vysokoškolského vzdělání pro sociální pracovníky a zřízením tzv. sociálních klinik pro výkon praktické sociální práce a rozvoj jejích metod. Praktická pomoc v oblastech nejvíce postižených válkou byla kromě jiného zajišťována i prázdninovými praxemi studentek i absolventek sociálních škol.

V období let 1948 až 1989 let hlavní úlohu v oblasti sociální péče o děti a rodinu převzal stát. Nositeli této péče se postupně staly výhradně národní výbory prostřednictvím oddělení péče o děti. Změna režimu se projevila nejen v oblasti vzdělávání sociálních pracovníků, ale zasáhla i životy mnoha lidí, kteří se předtím na rozvoji sociální práce s dětmi a rodinou podíleli. Sociální pracovnice oddělení péče o děti byly ve výkonu své profese vedeny spíše k administrativním úkonům než k uplatňování metod v praxi. Zjednodušeně lze říci, že těžištěm jejich práce se na určitou dobu stalo přidělování dávek a preference ústavní náhradní rodinné výchovy. 60. léta přinesla částečné uvolnění ve společnosti, a tak mohlo dojít nejen k vydání zákona o rodině, kterému předcházelo úsilí mnoha předních odborníků prokázat škodlivost ústavní výchovy, ale také k některým novým přístupům k sociální práci s dětmi a rodinou (např. vznik SOS dětských vesniček). Od 70. let začal opět vzrůstat zájem o praktické uplatňování metod sociální práce v oblasti péče o děti a rodinu, což lze doložit skutečností, že v této době byly Ministerstvem práce a sociálních věcí ČSR vydávány pro sociální pracovnice národních výborů metodiky, které jim poskytovaly návody, jak vést rozhovor s klientem, jak provádět šetření, jak uplatňovat výchovné působení, atd.

Vývoj sociální práce s dětmi a rodinou v kontextu sociálně-právní ochrany dětí po roce 1989 byl ovlivněn nejen novými zákony upravujícími tuto oblast, ale také vznikem mnoha nestátních neziskových organizací, které se věnují praktické sociální práci s dětmi a rodinou i rozvoji jejích metod (např. STŘEP). Nejdůležitější složku v oblasti sociální práce s dětmi a rodinou v kontextu sociálně-právní ochrany dětí tvoří dnes oddělení sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Podstatou sociální práce s dětmi a rodinou v posledních letech se stala sanace rodiny jako prevence ústavní výchovy, příp. úsilí o návrat dítěte zpět do jeho rodiny v případech již nařízené ústavní výchovy. Jednou z metod pro realizaci sanace rodiny je tzv. případová konference, která je definována jako plánované a koordinované multidisciplinární setkání odborníků, kteří s rodinou a ohroženým dítětem pracují ve své každodenní praxi. Cílem případové konference je zajistit posouzení situace z různých úhlů pohledu, stanovení hlavního i dílčích cílů a spolupráce zainteresovaných institucí.

Další vývoj sociální práce s dětmi a rodinou a jejích metod by měl směřovat zejména ke snižování počtu dětí v ústavní výchově, sjednocení péče o ohrožené děti (objevují se i názory, že by měl být vytvořen jeden orgán pro tuto oblast, např. Ministerstvo pro rodinu), dále by měla být rozvíjena prevence a zkvalitněna a zjednodušena práce sociálních pracovníků OSPOD. Na příznivém vývoji této oblasti sociální práce má zájem i Ministerstvo práce a sociálních věcí, které vydává pro sociální pracovníky OSPOD metodická doporučení a ve spolupráci s ostatními státními institucemi vypracovalo „Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o děti“. Vzhledem k velkému úsilí těch, kteří se věnují sociální práci s dětmi a rodinou na teoretické i praktické rovině, lze usuzovat z dlouhodobějšího hlediska spíše příznivý vývoj.